
Josip Forjan

Posudionica i radionica narodnih nošnji

Zagreb

josip@kuctravno.hr

UDK 061.2:39](497.521.2)

Pregledni rad

Primljeno: 10. 11. 2015.

Prihvaćeno: 14. 11. 2015.

Original i rekonstrukcija kao zaštićeno kulturno dobro

ZBIRKA I DJELATNOST POSUDIONICE I RADIONICE NARODNIH NOŠNJI

- U tekstu se opisuje fundus i razvoj Posudionice i radionice narodnih nošnji koja je po djelatnostima i zbirci, u kojoj je pohranjeno više od 29.000 dijelova narodnih nošnji i folklornih kostima, jedinstvena ustanova u Republici Hrvatskoj. Predstavljaju se rariteti u zbirci, načini čuvanja, pohranjivanja i održavanja te proces zaštite zbirke kao kulturnog dobra. Ističu se postignuća u rekonstruktorsko-restauratorskoj djelatnosti, doprinos očuvanju hrvatske tradicijske kulturne baštine, obnovi tekstilnog rukotvorstva te utjecaj na razvoj kostimografije na amaterskoj folklornoj sceni.

Ključne riječi: Posudionica i radionica narodnih nošnji (Zagreb)
rekonstrukcija narodne nošnje, folklorni amaterizam

Posudionica i radionica narodnih nošnji specijalizirana je ustanova za prikupljanje, iznajmljivanje, izradu (rekonstrukciju), obnovu i stručnu zaštitu (restauraciju), folklornu, scensku i različite druge suvremene oblike primjene narodnih nošnji, folklornih kostima i tradicijskih tekstilnih predmeta. Organizator je brojnih kulturnih i edukativnih programa – koncerata, izložbi, revija, radionica, tečajeva i seminara kojima se predstavlja tradicijska kulturna baština, revitalizira tradicijsko tekstilno rukotvorstvo i potiču različiti oblici upotrebe nošnji u suvremenom životu. Osnovana je 1948. godine. i danas bilježi više od 65 godina uspješnog djelovanja.

Posjeduje zbirku u kojoj je pohranjeno više od 29.000 raznovrsnih dijelova narodnih nošnji, kostima i scenskih folklornih rekvizita. Njen veći dio čine originalne nošnje koje ljepotom i vrijednošću ne zaostaju za onima iz muzejskih zbirki. Replike su rekonstruirane prema originalnim predlošcima. Nošnje iz ove zbirke pojavljuju se u televizijskim emisijama, na smotrama folkloru, glazbenim festivalima i različitim manifestacijama. Mnoge od njih obišle su svijet šireći sliku o bogatstvu hrvatske kulturne baštine. Po djelatnosti i veličini zbirke Posudionica je jedinstvena ustanova takve vrste u Republici Hrvatskoj.

RAZVOJ USTANOVE

Posudionica narodnih nošnji osnovana je 01. 08. 1948. godine u razdoblju intenzivnog razvoja folklornog amaterizma u gradu Zagrebu. Osnivanje brojnih kulturno-umjetničkih društava i sve veća potreba za folklornim kostimima uvjetovali su osnivanje specijalizirane ustanove koja će sustavno prikupljati nošnje i iznajmljivati ih raznim korisnicima u Zagrebu, Republici Hrvatskoj te na cijelom prostoru bivše države. Osnivači Posudionice, dr. sc. Marijana Gušić, direktorica Etnografskog muzeja u Zagrebu, prof. Zvonimir Ljevaković, osnivač i umjetnički direktor Ansambla LADO i dr. Vlado Škreblin, umjetnički voditelj SKUD-a „Ivan Goran Kovačić“, svojim su javnim i stručnim djelovanjem poticali svijest o vrijednosti i potrebi očuvanja tradicijske kulturne baštine općenito. Kao istraživači i vrsni poznavaoči terena i etnografskog materijala, prepoznali su važnost i potaknuli djelovanje specijalizirane ustanove kojoj će biti primarna svrha sakupljanje narodnih nošnji, čuvanje i posuđivanje korisnicima. Tijekom više od 65 godina kontinuiranog rada Posudionica je utirala put sustavnom sakupljanju, zaštiti, obradi i prezentaciji narodnih nošnji Hrvata, nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj te nošnji ostalih naroda.¹

Posudionica najprije djeluje u sastavu Dramskoga kazališta, a zatim niz godina s određenim stupnjem samostalnosti pri Gradskom sindikalnom vijeću. Godine 1957. ulazi u sastav Radničke kulturno-prosvjetne zajednice. Zajednica se poslije preimenovala u Savez kulturno-umjetničkih društava, koji se 1985. godine registrirao kao Zajednica Saveza kulturno-umjetničkih društava Zagreba. Djelatnost je 1985. godine proširena i na poslove rekonstrukcije i izrade replika narodnih nošnji te je njen naziv izmijenjen u Posudionica i radionica narodnih nošnji. Od 1995. godine ima status podružnice u sastavu Međunarodnog centra za usluge u kulturi. Ustanova je bila smještena na adresama u Gajevoj i Radićevoj ulici, dugi niz godina u Dežmanovom prolazu 9, a od 1990. godine smještena je u Ulici 8. maja 33, današnjoj Ulici baruna Trenka 1, na kojoj adresi se i danas nalazi. Danas je Posudionica i radionica narodnih nošnji podružnica Kulturnog centra Travno te djeluje kao gradska ustanova u kulturi. EtnoArt galerija, zaštićena zbirka i radionice smješteni su u Ulici baruna Trenka 1, a odjel iznajmljivanja i održavanja nošnji u KUC-u Travno u Ulici Božidara Magovca 17.

LEPEZA DJELATNOSTI

Ustanova je ustrojena u tri odjela: odjel stručnih i organizacijskih poslova, odjel za iznajmljivanje i održavanje nošnji i kostima te rekonstruktorsko-restauratorsku radionicu. O zbirci skrbi i programe realizira devet zaposlenika: stručna suradnica za kulturne i edukativne programe, viša restauratorica, rekonstruktorica narodnih nošnji, rekonstruktorica folklornih kostima, preparatorica zbirke, pomoćni preparator, suradnik na posudbi i održavanju zbirke, koordinator posudbe i održavanja zbirke i tajnica podružnice. Stručnom djelatnošću koordinira voditelj podružnice, odnosno ravnatelj Kulturnog centra Travno.

1 Prva voditeljica Posudionice bila je gđa Katarina Turkalj. Preminula je srpnju 2014. godine u 93. godini života. Prve zaposlenice Posudionice bile su Vera Matijašić, Zora Stamičar, Ljubica Hrštić i Božica Rashid Shahin. Nakon gđe Turkalj voditeljica Posudionice je bila Slavica Košutić, a od 1988. godine stručni voditelj je Josip Forjan.

Primarna djelatnost ustanove je prikupljanje i iznajmljivanje narodnih nošnji i folklornih kostima za potrebe folklornih nastupa. Bez Posudionice ne bi bio moguć rad mnogih amaterskih folklornih ansambala, kulturno-umjetničkih društava/udruga, folklornih skupina u dječjim vrtićima, školama, đачkim domovima u Zagrebu i Republici Hrvatskoj te skupina hrvatskih iseljenika. Korisnici usluga Posudionice su i odgojno-obrazovne i kulturne ustanove, muzeji, kazališta, vjerske organizacije, tvrtke, javni mediji i građani.² Osnovana prvotno zbog potreba amaterske djelatnosti gradskih kulturno-umjetničkih društava, uloga Posudionice se s vremenom mijenja. Nošnje iz bogate zbirke, u kojoj su pohranjeni i brojni raritetni primjerci, sve češće koriste i seoske folklorne skupine iz područja u kojima su nošnje rano nestale iz svakodnevne uporabe ili zbog različitih razloga nisu sačuvane. To postaje osobito važno za vrijeme i nakon Domovinskog rata. Folklorne skupine i pojedinci iz okupiranih i ratom stradalih ruralnih područja Republike Hrvatske, kojima su potpuno ili djelomice uništene zbirke, za svoje scenske nastupe posuđuju nošnje iz zbirke Posudionice. Potpomognuta financijskim sredstvima iz fondova Ministarstva kulture i grada Zagreba Posudionica je provodila akciju spašavanja i izrade narodnih nošnji u ratnim prilikama u okviru koje su prognanice izrađivale narodne nošnje svoga zavičaja (Forjan 1993: 37-41).³ U restauratorsko-rekonstruktorskoj radionici izrađuju se nošnje za brojne kulturno-umjetničke udruge iz ratom stradalih područja uz financijsku potporu Ministarstva kulture.⁴

Za razliku od muzejskih ili znanstvenih ustanova, koje nošnje prikupljaju radi pohranjivanja, proučavanja i prezentiranja, ova se ustanova prvenstveno bavi njihovom praktičnom primjenom. Iskustva znanstvenih disciplina poput etnologije, muzeologije i folkloristike u Posudionici se na različite načine primjenjuju u praksi. Uspješno je razvijena djelatnost restauratorsko-rekonstruktorske radionice, u kojoj se izrađuju replike narodnih nošnji, folklorni kostimi i povijesne odore te stručno zaštićuju i obnavljaju oštećene nošnje i tradicijski tekstilni predmeti. Zapaženi rezultati postignuti su u projektima restauracije nošnji hrvatskih muzeja te projektima rekonstrukcija replika za stalne etnografske muzejske postavbe. Svakako treba istaknuti da su replike narodnih nošnji izrađene u rekonstruktorskoj radionici izložene u stalnim postavima Gradskog muzeja Vukovar, Etnografskog muzeja Split, Lošinjškog muzeja i Gradskog muzeja Makarska.⁵ Brojni folklorni kostimi izrađeni su za Ansambl

2 Do osamostaljenja Republike Hrvatske, odnosno do Domovinskoga rata česti korisnici usluga Posudionice bili su folklorni ansambli iz Slovenije, Bosne i Hercegovine i Srbije.

3 Pobjeda baranjske nošnje iz zbirke Posudionice, koju je nosila prognanica iz sela Topolja, na izboru najljepše djevojke i snahe na „Đakovačkim vezovima“ 1995. godine, bilo je svojevrsno priznanje i poticaj svim Baranjcima za spašavanje i obnovu nošnji.

4 KUD „Dunav“ iz Vukovara počinje još u progonstvu posuđivati nošnje iz zbirke Posudionice, a prema fotografijama iz zbirke Gradskog muzeja Vukovar za vrijeme progonstva izrađene su replike slavonskih i srijemskih nošnji u Posudionici i radionici narodnih nošnji. U obnovljenim nošnjama folklorni ansambl prvi put nastupa na „Vinkovačkim jesenima“ 2001. godine (Forjan 2009: 188).

5 Restaurirane su nošnje iz muzejskih zbirki Etnografskog muzeja u Zagrebu, Muzeja grada Koprivnice, Muzeja Đakovštine, Muzeja Moslavine Kutina, Gradskog muzeja Senj, Zavičajnog muzej Obrovac, Gradskog muzeja Virovitica, Kninskog muzeja, Gradskog muzeja Vinkovci, Iločkog muzeja, Muzeja „Staro selo“ Kumrovec i Gradskog muzeja Nova Gradiška.

Lado, amaterske kulturno-umjetničke udruge i druge naručitelje.⁶ Rezultati posebno vrijednih projekata, kao što su bile izrade replika nošnji Makarskog primorja, okolice Donjeg Miholjca (slavonska Podravina) i Imotske krajine (koje su izrađene na osnovi dokumentarnih fotografija, etnografskih zapisa i originala iz zbirke Etnografskog muzeja Split) predstavljeni su izložbama koje prate reprezentativni katalozi (Forjan 2002: 121-135; Forjan 2007a: 450-459; Forjan 2007b: 480-495; Gareljić 1999: 123-137).⁷ U radionici se izrađuju replike povijesnih zastava, časničkih odora povijesnih postrojbi i kostima za viteške plesove.⁸

Ustanova organizira različite odgojno-obrazovne programe – etnološka predavanja o narodnim nošnjama, seminare o njihovoj folklornoj primjeni, radionice i škole na kojima se polaznici podučavaju u izradi, restauraciji nošnji i tradicijskim tekstilnim vještinama. Od izložbene djelatnosti treba istaknuti nekoliko projekata: *Zlatne ruke prognanica* (1993.), *Hrvatske žetvene tradicije* (2001., koautori Zorica Vitez i Josip Forjan), *Narodne nošnje Hrvata izvan Republike Hrvatske* (2002.), *Najljepše si selo Cvelferije: Narodne nošnje Cvelferije u županjskoj Posavini na primjeru nošnje sela Vrbanje* (2006., koautori Katarina Bušić i Josip Forjan), *Gospočke boje: utjecaj građanskih narodnih stilova na tradicijsko odijevanje* (2007.), *Svijet u očima djeteta: tradicijska duhovna i materijalna kultura vezana za dijete i dječji svijet* (2009.) i *Tradicijsko ruho vođanskih Hrvata* (2011.).⁹ U njihovoj realizaciji sudjelovali su i stručni suradnici iz drugih ustanova.

Scenski programi (folklorni koncerti, revije, događanja) i izdanja Posudionice (foto monografije, katalozi, kompaktni diskovi, optički diskovi (DVD-i), dokumentarni filmovi) pružaju osnovne etnološke informacije o narodnim nošnjama.¹⁰ Poučavaju pravilnom odabiru, odijevanju, uređenju i održavanju, upućuju na etnografske i likovne vrijednosti te raznovrsne mogućnosti scenske primjene narodnih nošnji. Tematski koncerti održavaju se u Hrvatskom narodnom kazalištu od 1999. godine i na njima se predstavljaju nošnje iz zbirke.¹¹ Svečanim koncertom *Šokačka grana* predstavljene su

6 Replike nošnji izradene su za više od sedamdeset amaterskih folklornih skupina u Hrvatskoj i inozemstvu. U rekonstruktorskoj radionici je izrađena replika međimurske nošnje, koju je hrvatski predsjednik dr. Franjo Tuđman darovao mađarskom predsjedniku, replika srijemske nošnje, koju je predsjednik Hrvatskog sabora dr. Vlatko Pavletić darovao japanskom caru te replike splitske nošnje iz Veloga Varoša, koje je hrvatski premijer dr. Ivo Sanader darovao hrvatskim iseljenicima. Replike nošnji i kostima izradene su za Hrvatsko narodno kazalište, Ministarstvo vanjskih poslova, Turističku zajednicu Karlobag, Općinu Tučepi, Satiričko kazalište „Kerempuh“, Kulturni centar Gatalinka, Novu TV, Turističku zajednicu Krapine, osnovne škole, dačke domove i druge.

7 Izložbe *Narodna nošnja Donjeg Miholjca i okolice*, MGC „Gradec“, 29. međunarodna smotra folklor, Zagreb, 1995. i *Iza sedmerih vrata – nošnja Imotske krajine (istraživanje, rekonstrukcija, obnova)*, Muzej „Mimara“, Zagreb, 2001.

8 Odore za viteške plesove *morešku i kumpaniju* izradene su za Ansambl Lado i Vitešku udругu Kumpanija, Smokvica. Povijesne odore izradene su za Grad Krapinu, Karlovačku građansku gardu, Lošinski muzej, Turističku zajednicu Rakovica, Povijesno i sportsko društvo „Hrvatski sokol“ Vinkovci, Hrvatsku bratovštinu „Bokeljska mornarica“, Udругu Frankopanska garda Ogulin, Grad Gospić i Grad Bakar. Povijesne zastave izradene su za Grad Đakovo, ogranke organizacije „Hrvatska žena“, Gradski muzej Nova Gradiška i HSPD „Podgorac“, Gračani.

9 Posudionica je organizator i dvadeset pet manjih izložbi koje su gostovale u hrvatskim muzejima i inozemstvu. Detaljniji podaci o izložbama nalaze se na internetskoj stranici www.pirn.hr

10 Posudionica je izdavač 12 DVD-ova na kojima su zabilježeni koncerti održani u Hrvatskom narodnom kazalištu i kazalištu Gavella, božićni i koncerti pučkih crkvenih pjesama te dokumentarni filmovi. Detaljniji podaci o koncertima i izdanjima nalaze se na internetskoj stranici www.pirn.hr

11 Detaljniji podaci o koncertima i revijama nalaze se na internetskoj stranici www.pirn.hr.

folklorne tradicije Hrvata Šokaca u Panoniji, najljepši primjerci nošnji iz zbirke (slavonske, baranjske, srijemske te nošnje Šokaca u Bačkoj, Mađarskoj, Bosanskoj Posavini i Rumunjskoj) te obilježena 60. obljetnica postojanja Posudionice (Sl. 1/str. 169). U programu su sudjelovali zagrebački folklorni ansambli i gosti.

Zbog povećanja zbirke i djelatnosti došlo je do potrebe za proširenjem prostora za čuvanje nošnji i vlastitim izložbenim prostorom. Godine 2013. u Ulici baruna Trenka 1 otvorena je EtnoArt galerija površine 150 m² – višenamjenski prostor u kojem se održavaju izložbe o tradicijskom nasljeđu, seminari o folklornoj primjeni nošnji, predavanja te različite tematske radionice. Od otvaranja u galeriji je održano dvadesetak izložbi i događanja.¹² U budućem razdoblju zbirka i djelatnost restauratorsko-rekonstruktorske radionice otvorit će se za posjetitelje – predškolsku djecu, učenike osnovnih i srednjih škola, studente etnologije, građane i turiste.

ZBIRKA – RIZNICA NARODNOGA RUHA

Posudionica i radionica narodnih nošnji posjeduje zbirku u kojoj je pohranjeno više od 29.000 raznovrsnih dijelova narodnih nošnji, kostima i scenskih folklornih rekvizita. Njen veći dio čine originalne nošnje koje ljepotom i vrijednošću ne zaostaju za onima iz muzejskih zbirki. Replike su ručno izrađene u vlastitoj radionici prema originalnim predlošcima, tradicijskim tekstilnim tehnikama od originalnih tkanina (Sl. 2/str. 169). U zbirci su zastupljene nošnje različitih regija Republike Hrvatske, nošnje Hrvata koji žive izvan matične domovine, nacionalnih manjina u Hrvatskoj te nošnje drugih naroda i zemalja. Zbirka je podijeljena u sljedeće cjeline:

- narodne nošnje središnje i sjeverozapadne Hrvatske,
- narodne nošnje nizinske Hrvatske,
- narodne nošnje gorske Hrvatske,
- narodne nošnje primorske Hrvatske,
- narodne nošnje Hrvata izvan Republike Hrvatske,
- narodne nošnje nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj,
- narodne nošnje drugih naroda i zemalja,
- tradicijski tekstilni predmeti (posoblje, upotrebnii tekstil)
- kostimi i scenski rekviziti.

Unutar svake cjeline nošnje su razvrstane po regijama, odnosno manjim lokalitetima. Broj predmeta i lokaliteta u zbirci svakodnevno raste.¹³

12 U EtnoArt galeriji gostovale su izložbe drugih muzeja: *Krpa, krpa, krpica... s patchwork prekrivačima preko Amerike do Dalmacije*, Etnografski muzej Split, 2013., *Himalaja Stipe Božića*, Etnografski muzej Split, 2014., *Narodne nošnje središnje Hrvatske*, Etnografski muzej Split, 2015., *Vojvođanska biserna grana – narodne nošnje Vojvodine*, Kulturno-informativni centra "Mladost", Futog (Srbija), 2014., *Oj, rumena ružo moja – narodne nošnje Krapja, Puske, Plesma i Drenovog Boka*, Muzej Moslavine Kutina, 2014., *Najljepši je crven cvijet – spomenari, licitarstvo, Valentinovo*, Muzej Moslavine Kutina, 2015., *Makedonske narodne nošnje na razglednicama od 1890. do 1950. iz kolekcije dr. sc. B. Svetozarevića*, Muzej makedonske borbe iz Skoplja, 2015.

13 U ovom trenutku u zbirci je pohranjeno 29.322 predmeta iz 196 regija, odnosno manjih lokaliteta.

Inventarizaciji nošnji prethodila je sistematizacija kojom su nošnje razvrstane po regijama i manjim lokalitetima. Dijelovi nošnji uvedeni su u zbirku kao pojedinačni predmeti, a ne kao kompleti jer pojedini predmet može, ovisno o prigodi i potrebi, biti dijelom više različitih kompleta.¹⁴ Svaki predmet obilježen je inventarnom oznakom koja ima svoj brojčani oblik i digitalni format (barkod). Za evidenciju predmeta koristi se posebno kreiran i prilagođen računalni program te sustav četverodijelnih brojčanih inventarnih oznaka od kojih prvi dio označava lokalitet, drugi vrstu odjevnog predmeta, treći materijal i tehniku urešavanja koja dominira na predmetu, a četvrti je redni broj predmeta u zbirci.¹⁵ Računalni program omogućuje pohranu svih relevantnih podataka o predmetu kao što su inventarna oznaka, književni i lokalni, dijalektalni naziv, lokalitet (država, regija, uža regija, selo), materijal i tehnika izrade, ukras i tehnika izrade, dimenzije, autor (osoba koja je izradila predmet), vrijeme i mjesto nastanka, namjena, podaci o dobavljaču, oblik i datum nabave (otkup, izrada, donacija), otkupna cijena, uporaba i drugi detalji. Sastavni dio programa je i detaljan tekstualni opis, a veći dio zbirke fotografiran je i trajno pohranjen na negativima, dijapozitivima ili digitalnim fotografijama. Unošenjem kompletne brojčane inventarne oznake u tražilicu programa ili skeniranjem s pomoću čitača digitalnog formata (barkoda), otvaraju se podaci o svakom obrađenom predmetu u računalnom programu.

Zbog potreba poslovanja i bolje zaštite originalnih nošnji, fundus je podijeljen na zbirku koja se koristi za iznajmljivanje i čuvanu zbirku. Zbirka koja se redovno koristi sastoji se od narodnih nošnji, folklornih kostima i folklornih rekvizita¹⁶ koji se iznajmljuju raznim korisnicima – najčešće folklornim ansamblima, folklornim skupinama u školama, vrtićima i đačkim domovima te pravnim i fizičkim osobama. To su većim dijelom rekonstruirane narodne nošnje i folklorni kostimi izrađeni u vlastitoj radionici ili kod vanjskih suradnika. Nošnje su izrađene na autentičan način po uzoru na originalne – pravilno krojene, ručno sastavljene, od originalnih tkanina te urešene tradicijskim tekstilnim tehnikama. Moglo bi se reći da su to, također, originalne narodne nošnje novijeg datuma proizvodnje. S obzirom da se radi o predmetima koji su proizvedeni i namijenjeni samo za folklornu primjenu, primjereno je rabiti i naziv folklorni kostimi. Također, dio te zbirke su i replike nošnji s određenim stupnjem autentičnosti izrađene i urešene strojno. Ovaj dio zbirke od 2012. godine smješten je u prostoru Kulturnog centra Travno u Ulici Božidara Magovca 17 čime su poboljšani

14 Nošnje se u Posudionici kompletiraju ovisno o folklornim nastupima, odnosno prigodama za koje se koriste. Jedan odjevni predmet može se upotrebljavati u različitim prigodama, odnosno ovisno o potrebi biti dijelom više različitih kompleta. Primjerice, svečana obuća sandale ili opančići nose se uz nekoliko različitih tipova svečanih nošnji pa mogu pripadati različitim kompletima. Stoga je prikladnije dijelove nošnje u zbirci evidentirati kao pojedinačne predmete.

15 Svaki predmet u zbirci obilježen je četverodijelnom brojčanom šifrom. Primjerice, muška originalna košulja iz zagrebačkog Prigorja ima šifru 001-11-01-001 (i dalje). Prvi broj u nizu označava regiju, odnosno užu lokalitet iz kojega je predmet (npr. 001 – zagrebačko Prigorje, 015 – Posavina, 018 – Slavonija, 020 – Lika itd.), drugim brojem označene su sve muške košulje u zbirci (npr. sve ženske košulje u zbirci imaju broj 01, a sve muške košulje imaju broj 11), trećim brojem označene su sve originalne košulje izrađene od bijelog pamučnog platna (istovrsni odjevni predmeti unutar jedne regije/lokaliteta dodatno su razvrstani po vrsti ureša ili kakvom karakterističnom razlikovnom svojstvu), a četvrti troznamenkasti broj je redni broj takvog predmeta u zbirci.

16 Pod kategorijom folklornih rekvizita inventirani su predmeti koji se koriste prilikom folklornih nastupa: svatovske zastave, ukrasni štapovi, platenice, obredne sablje, različiti instrumenti itd.

uvjeti čuvanja u odgovarajućem suhom prostoru i posudbe zbog prikladnijeg pristupa automobilom i lakšeg transporta.¹⁷

Čuvana zbirka sastoji se od originalnih narodnih nošnji i tradicijskih tekstilnih predmeta¹⁸ posebne etnološke, povijesne i likovne vrijednosti, koje su tijekom godina otkupljene na terenu i replika narodnih nošnji, koje su ručno izrađene u vlastitoj radionici od originalnih tkanina, tradicijskim tekstilnim tehnikama po uzoru na originale. Građa je razvrstana prema regionalnom podrijetlu, odnosno lokalitetima i vrsti ukrasa. Pohranjena je u prostoru u Ulici baruna Trenka 1. Čuva se u skladu s pravilima muzejske struke. Zbirka je smještena u adekvatnim suhim prostorima sa zadovoljavajućim mikroklimatskim uvjetima kontroliranim s pomoću termometara, mjerača vlage i aparata za odvlaživanje. Prostor ima alarmni sustav i sustav vatrodoljave, a predmeti su osigurani kod osiguravajuće kuće. Složeni su u namjenski projektiranim drvenim ormarima s policama i ladicama obloženim beskiselinskim papirom (Sl. 3/str. 170). Najvredniji primjerci pohranjeni su u namjenski izrađenim beskiselinskim kutijama, omotani beskiselinskim papirom ili tkaninom. Stručno osoblje restauratorske i preparatorske radionice osigurava visoke standarde zaštite građe. Predmeti iz čuvane zbirke ne iznamljuju se korisnicima, nego koriste za prezentaciju (za izložbe, koncerte, seminare, predavanja, revije), kao predlošci za rekonstrukciju i izradu replika nošnji te stručno i znanstveno istraživanje.

ZAŠTITA ZBIRKE KAO KULTURNOG DOBRA

Bez obzira što Posudionica nije muzejska ustanova, u zbirci čuva velik broj kompleta i pojedinačnih dijelova originalnih i rekonstruiranih narodnih nošnji velike kulturne vrijednosti. Veći dio nošnji iz čuvane zbirke, koje imaju posebnu etnološku, povijesnu i likovnu vrijednost, predviđen je za zaštitu kao kulturno dobro. Zaštita će se obaviti u nekoliko faza.

Iz područja središnje i sjeverozapadne Hrvatske to su npr.: ženska nošnja iz sela Rudeša (područje današnjega zagrebačkog naselja Trešnjevke), koja datira u drugu polovinu 19. st., muška zimsko nošnja iz sela Šestina (zagrebačko Prigorje) s karakterističnim plavim suknenim hlačama *lačama*, dekorativno urešenim prslukom *lajbekom* i haljetkom *surinom*, starinska ženska nošnja iz Svete Nedjelje (samoborsko Prigorje) urešena crvenim pamučnim koncem *pismom*, ženska nošnja sela Gradeca (vrbovečko Prigorje), muška nošnja iz Lučkog (Zagrebačko polje), muška nošnja iz Jamnice (Pokuplje) te starinski tipovi ženske i muške nošnje iz Lazine (Draganičko polje) iz 19. st. od kojih su sačuvana samo još dva primjerka (jedan u Lazini, a jedan u zagrebačkom Etnografskom muzeju). Najbogatija je zbirka iz nizinskog dijela Hrvatske. U njoj se ističu posavske nošnje iz Krapja, Plesma, Puske i Drenova Boka (okolica Jasenovca),

17 Do 2012. godine kompletna zbirka bila je smještena u Trenkovoju 1, a nošnje namijenjene za iznamljivanje bile su pohranjene u neadekvatnom suterenskom i vlažnom prostoru. Pristup automobilom u centru grada bio je znatno otežan zbog nemogućnosti parkiranja.

18 Pod kategorijom tradicijskih tekstilnih predmeta inventirani su dijelovi tradicijskog uporabnog tekstila i posoblja (jastučnice, prekrivači za krevete, ručnici, zidnjaci, *ćilimi*, prostirke i drugo).

izrađene od platna *redine* obojene žutom bojom *šafrom* i urešene raznobojnom vunom te starinska ženska nošnja iz sela Gušća (donja Posavina), urešena geometrijskim uzorkom izrađenim pamučnim koncem *pismom* tehnikom *naopačkog prebora*. Ljepotom se ističu ženska i muška nošnja iz sunjske Posavine izrađene od tankoga lanenog platna *redine*, urešenog bijelim vezovima izrađenim tehnikom *zubanja*, *lozanja* i *vutlanja*. Posebnu vrijednost imaju srijemske nošnje iz ratom stradalih sela u okolici Vukovara i Iloka (Bapska, Lovas, Tovarnik, Ilača i druga), koje su spašene tijekom Domovinskog rata i okupacije zapadnog Srijema (Forjan 2005: 16-33).¹⁹ Na osnovi tih primjeraka izrađene su replike koje su izložene u stalnom postavu Gradskog muzeja Vukovar i Iločkog muzeja. Posudionica posjeduje i originalnu žensku nošnju iz sela Lipovca (srijemska Šokadija), koja je prava rijetkost. Od nošnji iz Brodskog Posavlja izdvojene su starinske ženske nošnje *vezenke*, *odnjice* urešene tehnikom napuštane *pružanke* i pripadajući dijelovi *srmane* pregače, šlingane i tkane marame te svečano žensko ruho izrađeno od domaće tkane *gugarske* svile urešeno svilovezom i zlatovezom. Ljepotom bijeloga bušenog veza *šlingeraja* plijeni starinsko žensko ruho iz Habjanovaca (Valpovština). Od nošnji vinkovačkog stila odijevanja ističu se muška nošnja urešena na tkalačkom stanu tehnikom utkivanja *zamitanja* te ženska nošnja urešena tehnikom iglom šivane čipke *priplita*. Specifične su ženske i muške nošnje iz sela Sopja i Noskova (slavonska Podravina) te nošnje iz Požeške kotline. Šarenilom boja i ornamenta odlikuje se žensko zimsko vuneno ruho iz podravskog i podunavskog dijela Baranje (vunene suknje, pregače *pregačice* i *obojci*, haljeci *bekeši*, *aljinke*, suknene kabanice *sr-dome*, *surke* te dekorativno urešeni krzneni *kožušci*, *kožuvi* s rukavima i bunde *čurdije*). Bogatim ukrasima ističe se baranjsko svečano ruho urešeno metalnim fliterima *jaspricama* i pozamanterijskim vrpcama *mašlijama*. Na nekim primjercima trajno su ostali zabilježeni tragovi ratnih razaranja.²⁰

Od nošnji gorskog područja Hrvatske ističu se ženska i muška nošnja iz Bukovice i Ravnih kotara, ženska i muška nošnja iz Vrlike i Kijeva (Cetinska krajina), ženska nošnja iz Biskupije kod Knina te ženska nošnja iz Muća (Dalmatinska zagora), koje predstavljaju rijetke sačuvane originalne primjerke s ratom stradalih područja. Treba istaknuti i replike ženskih i muških nošnji iz Sinjske krajine, Runovića i Zmijavaca (Imotska krajina) koje su ručno izrađene prema uzorcima iz Etnografskog muzeja Split.

Među nošnjama jadranskog područja Hrvatske starinom se ističe trogirska ženska varoška nošnja koja datira u drugu polovinu 19. st. i predstavlja reprezentativan primjerak nošnje nastale pod utjecajem građanske mode i europskih stilskih epoha. U zbirci se čuva originalna ženska nošnja s otoka Suska i starinska suknja *štampanica* s otoka Krka izrađena od venecijanskoga uzorkovanog damasta. Najstariji primjerci tradicijskog ruha s jadranskoga kulturnog područja su suknjeni haljeci i suknje iz Orleca (Cres) i s otoka Zlarina.

19 Nošnje su izložene na izložbama *Kičeni Srijem – narodne nošnje vukovarsko-iločkog kraja*, Etnografski muzej, Zagreb, 1997. i *Kod bečarskog križa – narodne nošnje okolice Vukovara i Iloka*, Gradski muzej Vukovar, 2003.

20 Jedan od primjera devastacije tradicijskog ruha je ženska svečana rubina mašlijara iz Duboševice (Baranja) s inventarnom oznakom 19-02-04-050 na kojoj su vidljivi tragovi bajuneta kojim je izbodena tijekom Domovinskog rata (Forjan 2009: 187-190).

Od nošnji Hrvata izvan matične domovine ističe se zbirka od tridesetak reprezentativnih kompleta originalnih narodnih nošnji kosovskih Hrvata iz Janjeva, Vrnavokola, Vrneza i Letnice. S obzirom na njihovo iseljavanje i povratak u matičnu domovinu, tim nošnjama prijeto nestanak i postale su prava dragocjenost. U zbirci su zastupljene različite inačice starinskih i svečanih nošnji vojvođanskih Hrvata Šokaca iz Son-te, Bačkog Brega i Bačkog Monoštor a te Plavne, Vajske, Bača i Bođana. Na osnovi terenskih istraživanja izrađene su replike nošnji banatskih Hrvata iz sela Starčeva. Posudionica posjeduje originalne nošnje rumunjskih Hrvata iz Karaševa, replike tradicijskog ruha rumunjskih Hrvata iz Rekaša kod Temišvara i replike moravskih Hrvata koje su izrađene prema originalima iz zbirke zagrebačkoga Etnografskog muzeja. Od nošnji bosanskih i hercegovačkih Hrvata sačuvane su i pohranjene nošnje s ratom stradalih područja: nošnje iz okolice Dervente, Odžaka, Orašja i Brčkog (Bosanska Posavina), nošnje iz Kraljeve Sutjeske, okolice Travnika, Jajca i Žepča (srednja Bosna) te originalne nošnje iz Rame (jugozapadna Bosna), Konjica, Livna i Tomislavgrada (Hercegovina). Posebno je vrijedna ženska nošnja iz Mrkonjić Grada, kao jedan od rijetkih sačuvanih originalnih primjeraka hrvatskih nošnji dinarskoga tipa.

Od nošnji nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj ističu se nošnje srpske manjine iz okolice Daruvara i Pakraca (zapadna Slavonija) te iz Vrginmosta (Kordun), slovačka nošnja iz Soljana (Slavonija) te rusinska ženska nošnja iz Mikluševaca (zapadni Srijem).

Od nošnji drugih naroda, mahom s prostora bivše Jugoslavije, u zbirci su zastupljene i ističu se makedonske nošnje iz Skopske Crne Gore i Bitole, kosovske nošnje iz okolice Prištine, bošnjačka nošnja iz Bjelašnice (srednja Bosna), crnogorska nošnja iz Cetinja, srpske nošnje iz beogradske Posavine i Šumadije, vlaške nošnje iz Timočke krajine, srpske nošnje Lijevča Polja, Kupresa i Bosanskog Grahova (Bosna) te slovenske nošnje iz Gorenjske.

Posebnu cjelinu čine nošnje koje su se formirale pod utjecajem različitih europskih povijesnih kulturnih stilova te mode građanskoga društvenoga sloja i na njima se registriraju mijene, prožimanja građanskog i seljačkog te europski modni utjecaji koji su dotaknuli i ruralnu Hrvatsku. Iako neki smatraju da je građanska moda negativno utjecala na seosku odjeću uništivši njezinu autohtonost i estetiku, izabrani primjerci svjedoče o prepoznatljivom, osebujnom modnom stilu i odjeći zavidnih likovnih i estetskih vrijednosti. Brojni primjerci iz panonskog i mediteranskog kulturnog područja zorno to potvrđuju (Forjan 2008: 2-3).

Nakon izlučivanja dijela najvrednijih predmeta i stručne obrade na kojoj su uz ravnatelja Kulturnog centra Travno Josipa Forjana, radile Marija Gačić, mag. etnologije i kulturne antropologije i Bojana Poljaković, prvostupnica etnologije i kulturne antropologije, priređena je dokumentacija i zahtjev za preventivnu zaštitu.²¹ Zbirke i čuvaonice pregledale su etnologinja Vesna Zorić, muzejska savjetnica i matičarka I. razine Etnografskog muzeja u Zagrebu te Iva Validžija, tajnica Vijeća matičnosti pri

21 Zahtjev za preventivnu zaštitu zbirke Posudionice (urbroj 1/984 od 29. travnja 2014.) Kulturni centar Travno – Posudionica i radionica narodnih nošnji uputio je Gradskom zavodu za zaštitu spomenika kulture i prirode grada Zagreba.

Muzejskom dokumentacijskom centru (MDC) radi uvida u smještaj građe i dobivanja detaljnijih informacija relevantnih za valorizaciju te uputa i savjeta vezanih za Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske. Dostavljenom zahtjevu Posudionice i radionice narodnih nošnji priložena je stručna valorizacija Vesne Zorić, kojom je potvrđeno da se radi o zbirci „u kojoj je sakupljen imponantan broj originalnih nošnji s područja cijele Hrvatske ali i nošnji Hrvata izvan matične zemlje kao i nacionalnih manjina RH. Veliki broj sakupljenih nošnji svojom starinom, raritetom, kvalitetom izrade i raznolikošću punim pravom opravdava zahtjev za upis u Registar kulturnih dobara RH.“²²

Rješenjem Grada Zagreba, Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode²³ na temelju članka 10. u vezi s člankom 6. stavkom 1. točka 9. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara²⁴ i članka 2. Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske²⁵ stavljena je pod preventivnu zaštitu zbirka narodnih nošnji koja se sastoji od 603 kompleta narodnih nošnji s pripadajućim dijelovima. Rješenje o preventivnoj zaštiti na snazi je do donošenja rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnog dobra sukladno članku 12. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, a najduže tri godine od dana donošenja toga rješenja. Suglasno odredbama članka 11. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara na ovo preventivno zaštićeno dobro primjenjuju se svi zakoni i propisi koji se odnose na kulturna dobra, a to se dobro upisuje u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu preventivno zaštićenih dobara.

Preventivno zaštićena zbirka narodnih nošnji sastoji se od 603 kompleta ženskih, muških i dijelom dječjih narodnih nošnji te pripadajućih dijelova sa 135 lokaliteta podijeljenih u sljedeće cjeline: narodne nošnje središnje i sjeverozapadne Hrvatske; narodne nošnje nizinske Hrvatske; narodne nošnje gorske Hrvatske; narodne nošnje primorske Hrvatske, narodne nošnje Hrvata izvan Republike Hrvatske, narodne nošnje nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj i narodne nošnje drugih naroda. S obzirom da se komplet ženske narodne nošnje najčešće sastoji od tri do pet dijelova (košulja *oplećak*, *košulja*, *suknja rubača*, *rubina*, *pregača*, *pojas*, *prsluk* i *oglavlje*), a komplet muške narodne nošnje u prosjeku od tri do pet dijelova (košulja *rubača*, *hlače gaće*, *prsluk prosluk*, *lajbek*, *pojas* i *pokrivalo glave*), u zaštićenoj zbirci ima oko 2000 pojedinačnih dijelova narodnih nošnji (temeljnog i gornjeg ruha, haljetaka, nakita,

22 Dopis broj 302/14 koji je uputio zagrebački Etnografski muzej Muzejsko dokumentacijskom centru, Ilica 44 dana 03. ožujka 2014. U dopisu Vesna Zorić navodi i sljedeće: „S djelatnošću i aktivnostima PIRNN upoznata sam dugi niz godina s obzirom da je postojala uska suradnja s Etnografskim muzejom iz Zagreba. Tijekom različitih vidova suradnje svjedočila sam pomacima u kvaliteti njihove temeljne djelatnosti, čuvanju, restauriranju, rekonstruiranju i posudbi nošnji za potrebe scenskih nastupa folklornih društava, a posljednjih godina najrazličitijim oblicima širenja svoje djelatnosti – radionice, seminari, izložbe, koncerti, revije i različiti programi kojima se popularizira i potiče suvremena scenska primjena narodnih nošnji. Dugogodišnjim terenskim istraživanjima ravnatelja PIRNN, Josipa Forjana, prof., sakupljen je imponantan broj originalnih nošnji s područja cijele Hrvatske, ali i nošnji Hrvata izvan matične zemlje kao i nacionalnih manjina RH. Veliki broj sakupljenih nošnji svojom starinom, raritetom, kvalitetom izrade i raznolikošću s punim pravom opravdava zahtjev za upis u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.“ (Zorić 2014: 1).

23 Rješenje Grada Zagreba, Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zagreb, Kuševićeva 2, Klasa: UP/I-612-08/14-03/04, Ur.broj: 251-18-04-14-04 od 18. lipnja 2014.

24 Narodne novine 69/99, 151/03, 157/03-isp., 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12 i 157/13.

25 Narodne novine 89/11.

oglavlja, pokrivala i obuće). Preventivno zaštićena zbirka narodnih nošnji sadrži većinom originalne narodne nošnje sakupljane na terenu na autentičnim lokacijama, koje posjeduju osobite etnološke, kulturno-povijesne i likovne vrijednosti, a sustavnom brigom o njima za budućnost se čuvaju vjerodostojni podaci o tradicijskom odijevanju. Zbog svega navedenog zbirka narodnih nošnji Posudionice i radionice narodnih nošnji ima svojstvo kulturnog dobra.

DOPRINOS RAZVOJU FOLKLORNOG AMATERIZMA, POPULARIZACIJI NOŠNJI I OBNOVI TRADICIJSKOG TEKSTILNOG RUKOTVORSTVA

Posudionica, kao ustanova koja raspolaže bogatom zbirkom i organizira brojne kulturne i edukativne programe, znatno je utjecala i doprinijela razvoju kulturno-umjetničkog amaterizma u gradu Zagrebu i Republici Hrvatskoj.²⁶ Znatno je i njezin doprinos popularizaciji tradicijske kulturne baštine te revitalizaciji tradicijskog tekstilnog rukotvorstva.

Težeći što većoj izvornosti, „zagrebačka folklorna škola“ oduvijek je pažnju pridavala narodnoj nošnji. Njezin utemeljitelj i vrsni poznavatelj nošnji, Zvonimir Ljevaković, stvorio je niz umjetničkih djela u kojima kostimi imaju istaknutu ulogu.²⁷ Početak razvoja reproduktivnoga scenskog folklornog amaterizma karakterizira odabiranje i postavljanje na scenu tipične folklorne građe – karakterističnih plesova, glazbe, pa tako i nošnji, većih regija kao cjelina (Prigorja, Podravine, Posavine, Slavonije, Baranje, Dalmatinske zagore, Like itd.). Bez obzira na regionalnu pripadnost i raznovrsnost glazbeno-plesne građe, za kostimiranje su se najčešće upotrebljavali stariji tipovi nošnji izrađeni na autarkičan način.²⁸ Narodna nošnja imala je isključivo ulogu plesnog kostima, rekvizita koji mora biti prilagođen i podređen plesnom pokretu i zadovoljiti tehničkim i estetskim zahtjevima folklorne scene. Kada u sljedećoj fazi koreografiji posežu za specifičnom glazbeno-plesnom građom pojedinih lokaliteta unutar velikih regija (npr. folklornim tradicijama Brodskog Posavlja, sela Kalinovac u Podravini, ličkim ili vrličkim kolom itd.), obrazac primjene narodne nošnje ostaje gotovo istim, nepromijenjenim. Bez obzira na lokalne raznovrsnosti i svekoliko bogatstvo tradicijskog ruha, suvrste nošnji u kojima su se izvodile ranije folklorne umjetničke izvedbe, postale su paradigme, tipovi karakteristični za pojedine regije

26 U *Izvješčaju o 5. plesnoj smotri* u Biltenu 5. plesne smotre Zajednice saveza kulturno umjetničkih društava Zagreba članovi stručnog žirija naglasili su: „Posebna pohvala ovoj smotri ide na račun odijevanja i urednosti. Zasluga pripada i izvođačima i voditeljima, a napose Posudionici narodnih nošnji, koja se i sada odlično pripremila za tako velik broj sudionika. Nošnje su bile izvanredno dotjerane – oprane, izglacane, u potpunosti kompletirane i u potpunosti isticale svu ljepotu toga dijela folklorne materijalne kulture.“ (Prpić 1983: 2-3).

27 Vrhunsko djelo folklorne kostimografije su Ljevakovićeve *Ladarke* – točka bazirana na nekoliko osnovnih plesnih elemenata i velikom glazbenom potencijalu, koja je poslužila za prikazivanje raznolikosti i bogatstva nošnji kajkavskog područja Hrvatske, isticanje njihovih estetskih i likovnih vrijednosti i raznovrsnih mogućnosti scenske folklorne primjene.

28 Posavski plesovi izvodili su se najčešće u nošnjama izrađenim na tkalačkom stanu i urešenim geometrijskim crvenim uzorkom (hrvatica, na zvezde ili modrina) podrijetlom iz gornje Posavine, najčešće iz Posavskih Brega (okolica Ivanić Grada) u kojem se razvila kućna radinost izrade takvih nošnji. Svi podravski plesovi izvodili su se u nošnjama iz Koprivničkog Ivanca, slavonski i baranjski plesovi u starovirskom tradicijskom ruhu vezenkama kombiniranom svakojako s ostalim odjevnim dijelovima, a „Vrličko kolo“ vrlo često u različitim kombinacijama nošnji iz Ravnih kotara, Bukovice, Cetinske i Kninske krajine.

i gotovo zacementirale dugogodišnji primat na folklornoj sceni. To se opravdavalo njihovom autentičnošću, sceničnošću i estetskom vrijednostima. Stav starije generacije koreografa, folklorista i etnologa o scenskoj primjeni nošnje i promjenama bio je prilično rigidan.²⁹ Kada je folklorni umjetnički izraz krenuo tragati za lokalnim posebnostima i specifičnostima, kreativni autori iskorištavaju i likovne vrijednosti tekstila. Pomnim odabirom nošnji stvara se ili narušava scenska ravnoteža i formiraju vrlo efektne scenske slike. Kostimografijom se pojačavaju određene koreografske figure, markiraju solisti, razvija scenska radnja i dinamika. Nošnja i dalje ispunjava ulogu folklornog kostima i plesnog rekvizita, ali uz glazbu, ples i koreografiju postaje jednakovrijednom sastavnicom folklorne umjetničke točke.³⁰ Bogata zbirka Posudionice pruža neograničene mogućnosti kostimiranja i raznovrsne folklorne primjene nošnji te začinja i daje snažan poticaj razvoju novog pristupa prezentaciji folkloru koji je dr. sc. Ivan Ivančan nazvao likovnim.³¹ Politika prikupljanja nošnji u Posudionici usklađena je s takvim stremljenjima folklornog amaterizma: prikupljaju se i izrađuju nošnje pojedinih lokaliteta i mikro regija koje se odlikuju lokalnim specifičnostima, regija koje su slabije ili nikako zastupljene na folklornoj sceni te nošnje koje pripadaju novijem vremenskom razdoblju. Poznata definicija da nošnja nije samo ruho izrađeno na autarkičan način, već sve ono u što se čovjek odijeva, čime se kiti i zaštićuje zaživjela je i na folklornoj sceni (Muraj 1998: 101). Prikupljaju se detalji, nakit, oružje, specifična oglavlja i pokrivala za glavu, obredna oglavlja i rekviziti, raznovrsna obuća, radna odjeća te zimski odjevni predmeti. Ciklus seminara o primjeni, odijevanju i uređenju narodnih nošnji, na kojima se u teorijskoj i praktičnoj nastavi predstavljaju nošnje pojedinih regija i ističu lokalne specifičnosti, podigao je na zavidnu razinu urednost, pravilnost i raznovrsnost odijevanja na reproduktivnoj folklornoj sceni. Uspješno se pomiruju tradicijska pravila odijevanja i zakoni scene, a kvalitetne reproduktivne folklorne grupe vizualno sve više počinju sličiti dobro opremljenim izvornim folklornim skupinama. Štoviše, kreativnim kostimografskim rješenjima odlaze i korak dalje.

Znatno doprinos popularizaciji u suvremenom životu dao je projekt primjene tradicijskih motiva i tradicijskoga tekstilnog rukotvorstva na nosivoj suvremenoj odjeći, upotrebnom tekstilu i suvenirima pokrenut 2004. godine. Kolekcije dopunjuju

29 Dr. sc. Ivan Ivančan u Biltenu 10. smotre folklornih i plesnih ansambala Zagreba piše: „Velik su napredak napravile pojedine grupe u oblačenju. I to je jedna od zasluga Smotri i Zajednice. Pogotovo su nošnje u reviji bile sjajne. To ne znači da ne treba i dalje inzistirati na likovnom scenskom usavršavanju imajući pri tome u vidu da bez obzira na etnografska i folkloristička fakta, na sceni će se prikazivati lijepe estetski vrijedne nošnje. Sigurno neće *Ladarice* doći bosa i u jadnim suknjicama na scenu. To su koncesije koje se moraju dati sceni. Ili, bolje je dati jednostavniju „vezenku“ od loše „mašlijare“ u baranjskim svatovima iako je u svatovima najčešće bila većina „mašlijara.“ (Ivančan 1988: 118-124).

30 Milica Glavočić-Pininsky na zagrebačku folklornu scenu dovodi posavske nošnje urešene svilovozom s cvjetnim baroknim motivima, a, za razliku od Ljevakovićevih slavonskobrodskih, *kraljice* u izvedbi *Ljelje* odijeva u svilene suknje (dakovački tip nošnje). Andrija Ivančan u izvedbi bunjevačkih plesova *Na veliko prelo* plesačice odijeva u *šlingove* urešene bijelim bušenim vezom.

31 U članku pod nazivom *Folklor na plesnoj smotri amatera Zagreba 1989.* u Informativnom biltenu 11. smotre folklornog stvaralaštva Zajednice saveza kulturno umjetničkih društava Zagreba dr. sc. Ivan Ivančan navodi sljedeće: „Drugi važan novi pristup prezentaciji folkloru je likovni. Prednost se daje izboru i rasporedu izvornih nošnji na sceni. Ples i glazba su u drugom planu. Svojedobno je Zvonimir Ljevaković načinio naoko sličan pokušaj kreirajući svoje „Ladarke“. On je to, međutim, učinio na „novokomponiranu“ glazbu i uz izmišljene plesne korake. Protagonist novog, likovnog pristupa stvaranju koreografije, Josip Forjan, uz prelijepe narodne nošnje i rekvizite nudi izvoran ples i glazbu. Ova dva pristupa, Jasenke Blažeković i Josipa Forjana, veliki su doprinosi ne samo ovogodišnjoj Smotri već i scenskoj primjeni folkloru uopće.“ (Ivančan 1988: 1-2).

nakit, torbice, pojasevi, obuća, frizure i pokrivala za glavu izrađeni prema tradicijskim predlošcima. Modeli su izrađeni u rekonstruktorskoj radionici. Na sceni ih predstavljaju umjetničke plesne skupine izvodeći koreografije uz pratnju etnoglazbe.³² Cilj projekta je napraviti hrvatski proizvod s elementima baštine, popularizirati je i približiti mladim naraštajima.

Jedan od najuspješnijih projekata kojim se revitalizira i potiče tradicijsko tekstilno rukotvorstvo je *Hrvatska etnoriznica* – ljetna praktična radionica na kojoj polaznici usvajaju znanja i vještine o tradicijskim tekstilnim tehnikama, izradi narodnih nošnji te raznovrsnim načinima njihova restauriranja, urešavanja i uređenja.³³ Namijenjena je kostimografima, umjetničkim voditeljima i plesačima folklornih ansambala te svima koji iskazuju interes za nošnje i tradicijsko tekstilno rukotvorstvo. U proteklih trinaest godina, na radionici je sudjelovalo više od petsto polaznika iz različitih krajeva Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Makedonije, Austrije, Njemačke, Švedske, Švicarske, Mađarske, Kanade i SAD. Radionicu odlikuje pozitivan natjecateljski duh i radna atmosfera, okupljanje oko zajedničkih projekata stvara trajna prijateljstva, a suradnja se nastavlja tijekom cijele godine i prenosi u lokalne zajednice.

Potica izradi narodnih nošnji i obnovi tekstilnog rukotvorstva daje i manifestacija *Obnavljamo baštinu*.³⁴ Na reviji se predstavljaju rekonstruirane, novoizrađene narodne nošnje iz Republike Hrvatske, nošnje Hrvata izvan matične domovine te nošnje drugih naroda. Pravo predstavljanja imaju nošnje za koje stručni tim prethodno procijeni da zadovoljavaju stručne i estetske kriterije. Revija je natjecateljskoga karaktera, a stručni žiri, sastavljen od etnologa i folklorista, dodjeljuje nagrade pojedincima, grupama, udrugama, obrtnicima ili nositeljima kućnih radinosti koji su sudjelovali u izradi nošnje. Nositelji nošnji mogu osvojiti pohvalu za nošenje narodne nošnje.³⁵ (usp. Bušić 2013/2014: 139-145).

32 Modeli su dizajnirani prema idejnim rješenjima kreatorica Davorke Lenac i Lidije Fištrek, plesne koreografije osmislila je Desanka Virant, a izvode se uz pratnju etnoglazbe, koju su skladali Stjepan Večković, Hrvoje Crnić Boxer i Boris Harfiman. Modna revija *Tradicijsko u suvremenom* održana je 2004. g. u Muzeju „Mimara“ u Zagrebu. Projekt je tijekom proteklih godina predstavljen u Slavonskom Brodu, Virovitici, Supetru i Ogulinu. U 2006. g. osvojena je treća nagrada na Međunarodnom festivalu visoke mode i nacionalnih kostima „Etno Erato“ u Moskvi, Rusija te realizirano gostovanje na Festivalu mode u Republici Češkoj (Češke Budějovice). U Dubrovniku je postavljena izložba *Tradicijsko u suvremenom* u galeriji „Dubrovačka kuća“ i održana modna revija u restoranu „Labirint“. Tijekom 2008. i 2009. g. gostovalo se u Austriji (Salzburg), Argentini (Buenos Aires, Zárate, Rosario) i SAD-u (Chicago), 2012. na Cipru (Larnaca, Nikozija), a 2013. g. na festivalu „Biserna grana“ u Novom Sadu, Srbija.

33 Prva je održana 2003. godine u Zaostrugu, a ostale u prostorima Klesarske škole u Pučišćima na otoku Braču. Projekt se organizira u suradnji s Hrvatskom maticom iseljenika, a financijski ga podupiru Ministarstvo kulture i Grad Zagreb. Uz zaposlenike Posudionice, u njemu sudjeluju i brojni demonstratori i vanjski suradnici.

34 Revija se organizira u suradnji s KUD-om „Lovor“ i već peti put održava u Trnjanima kod Slavonskog Broda.

35 Katarina Bušić za manifestaciju navodi sljedeće: „Manifestacija Obnavljamo baštinu – revija rekonstruiranih narodnih nošnji Slavonije, Baranje i Zapadnog Srijema, inicirana od strane Međunarodnog centra za usluge u kulturi – zagrebačke Posudionice i radionice narodnih nošnji, realizirana potkraj 2011. u suradnji s Kulturno-umjetničkim društvom „Lovor“ iz Trnjana, bila je prva priredba natjecateljskog karaktera posvećena isključivo nositeljima tradicijskih tekstilnih vještina, odnosno pojedincima, grupama i / ili udrugama koji se amaterski bave izradom narodnih nošnji. Cilj je bio predstaviti dosadašnja uspješna ostvarenja – novoizrađene / rekonstruirane komplete ili pojedinačne dijelove narodnih nošnji, pripadajući nakit i opremu glave – te potaknuti suvremeno tekstilno rukotvorstvo i izradu ruha prema tradicijskim obrascima (Bušić 2013: 36). Program i reviju osmislio je Josip Forjan, voditelj Posudionice i radionice narodnih nošnji. Važnost ove priredbe, s jasno, stručno definiranim propozicijama natjecanja, pri čemu se vrednuju i nagrađuju najbolje i najkvalitetnije rekonstrukcije ili nove izradbe (dijelova) ruha, a ne, kao što obično biva na mnogobrojnim revijama i događanjima diljem nizinske Hrvatske, *najljepši* nositelj ruha (djevojka, udata žena *snaša* ili mladić) – prepoznalo je i financijski podržalo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.“ (Bušić 2013/2014: 183-184).

ZAKLJUČAK

Posudionica narodnih nošnji osnovana je u okrilju kulturno-umjetničkog amaterizma, ali je tijekom vremena nadišla njegove okvire i djeluje na području zaštite i popularizacije tradicijske kulturne baštine te revitalizacije tradicijskoga tekstilnog rukotvorstva. S obzirom da su odabir nošnji, uvjeti čuvanja (smještaj, mikroklimatski uvjeti, osiguranje), stručna obrada (inventarizacija, kataloška obrada, fotodokumentacija), načini održavanja (preventivna zaštita, konzervacija i restauratorski zahvati) obavljani prema pravilima struke i zadovoljavaju zakonske i stručne kriterije, preventivno zaštićene nošnje potrebno je staviti pod trajnu zaštitu. Time će im se priznati vrijednost, osigurati trajni status kulturnog dobra i omogućiti kvalitetnija skrb. Zbirka će u budućnosti biti stručno obrađena i dostupna etnolozima, folkloristima i ljubiteljima kulturne baštine za stručno i znanstveno istraživanje.

LITERATURA

- Bušić, Katarina. 2013/2014. „Iskustva, problemi i promišljanja primijenjene etnologije: suvremena značenja i pojavnosti narodne nošnje“. *Etnološka istraživanja* 18/19: 163-189.
- Forjan, Josip. 1993. „Akcija spašavanja i izrade narodnih nošnji u Posudionici i radionici narodnih nošnji u ratnim prilikama“. *Radovi Hrvatskog društva folklorista* 1: 37-41.
- Forjan, Josip. 2002. „Pučko odijevanje u Imotskoj krajini početkom 20. stoljeća – od seoskog prema varoškom, od dinarskog prema mediteranskom, *Etnološka tribina, Godišnjak Hrvatskog etnološkog društva* 25: 121-135.
- Forjan, Josip. 2005. „Tradicijsko odijevanje Hrvata Šokaca u zapadnom Srijemu“. U *Kod bečarskog križa – narodne nošnje okolice Vukovara i Iloka*. R. Marić, ur. Gradski muzej Vukovar, str 16-33.
- Forjan, Josip. 2007a. „Narodna nošnja Donjeg Miholjca i okolice“. U *Šokadija i Šokci-život i običaji*. Lj. Gligorević i dr., ur. Vinkovci: SN Privlačica, str. 450-459.
- Forjan, Josip. 2007b. „Tradicijsko odijevanje Šokaca u Bačkoj“. U *Šokadija i Šokci-život i običaji*. Lj. Gligorević i dr., ur. Vinkovci: SN Privlačica, str. 480-495.
- Forjan, Josip. 2008. „Utjecaj građanskih modnih stilova na tradicijsko odijevanje“. U *Gospočke boje*, katalog izložbe. J. Forjan, ur. Zagreb: MČUK – Posudionica i radionica narodnih nošnji, str 2-3.
- Forjan, Josip. 2009. „Obnova tradicijske tekstilne baštine nakon Domovinskog rata“. U *Slavonija, Baranja i Srijem – vrela europske civilizacije*. B. Biškupić, ur. Zagreb: Ministarstvo kulture RH, Galerija Klovićevi dvori, 2. svezak, str. 187-191.
- Gareljić, Tatjana. 1999. „Upute za rekonstrukciju narodne nošnje Makarskog primorja“. U *Narodne nošnje Makarskog primorja*. T. Gareljić, ur. Makarska: Gradski muzej Makarska, str. 123-137.
- Ivančan, Ivan. 1988. „Razmišljanja uz 10. smotru folklornih i plesnih ansambala Zagreba“. *Smotre kulturno-umjetničkog amaterizma u području folklorno-plesne djelatnosti Zagreba, Informativni bilten 3. Zajednice saveza kulturno umjetničkih društava Zagreba*: 118-124.
- Ivančan, Ivan. 1989. „Folklor na plesnoj smotri amatera Zagreba“. *Informativni bilten 11. smotre folklornog stvaralaštva Zajednice saveza kulturno umjetničkih društava Zagreba*: 1-2.

Muraj, Aleksandra. 1998. „Obrisi svakidašnjeg života“. U Etnografija Svagdan i blagdan hrvatskoga puka. J. Čapo Žmegač (et. al.) ur. Zagreb:Matica Hrvatska, str. 23-136.

Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske (Narodne novine 89/11)

Prpić, Zora. 1983. „Izvještaj o 5. plesnoj smotri“. *Bilten 5. plesne smotre Zajednice saveza kulturno umjetničkih društava Zagreba* 5/1: 2-3.

Rješenje Grada Zagreba, Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, Zagreb, Kuševićeva 2, Klasa: UP/I-612-08/14-03/04, ur. broj: 251-18-04-14-04 od 18. lipnja 2014.

Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (Narodne novine 69/99, 151/03, 157/03-ispr., 87/09, 88/10, 61/11, 25/12, 136/12 i 157/13)

Zorić, Vesna. 2014. Dopis zagrebačkog Etnografskog muzeja MDC-u od 03.03.2014., ur. broj 302/14: 1.